COORDONATE TRADUCTIV–TRADUCTOLOGICE ÎN DISCURSUL TRADUCĂTORILOR DE LIMBĂ RUSĂ

Daniela GHELTOFAN
Universitatea de Vest din Timişoara, România

Abstract: In the case of an "ideal" translation process, three spaces must be taken into consideration without marginalising any of them: the translation, intra-translation and inter-translation spaces. The present paper aims to identify representative paradigms in the translation from Russian into Romanian by focusing on translators from Russian their thoughts on translation. Overall, in the works this study takes into consideration, the target text, viewed as a poetic or non-poetic translation "derivative", is seen along various coordinates: communicative-conceptual, functional-pragmatic, syntactic-structural, expressive-artistic.

Keywords: translation practice, translation theory, translation paradigms

În această lucrare, se încearcă identificarea şi contextualizarea unor reflecţii ale traducătorilor de limbă rusă, cu privire la mecanismele practice şi teoretice ale procesului traductiv, fapt pe care îl considerăm important pentru cercetarea traductologică românească. Altfel spus, relevanţa efortului cognitiv şi traductiv al translatorilor textului rus o regăsim în identificarea unor „obişnuinţe" traductive, capabile să definească şi să compună actul traducerii, prin crearea unui circuit complex aflat sub semnul traductibilului.

Odată cu investigarea materialului, ni s-a părut că, mai ales pentru spaţiul românesc cu privire la traducerea în limba rusă, este nevoie şi de consemnarea ideilor care aparţin unor non-traducători,

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

specialişti în problemele de limbă şi literatură rusă. Aşadar, am urmărit să evidenţiem punctele de vedere exprimate, în genere, de profesori universitari, care s-au confruntat prin prisma preocupărilor lor cu probleme de natură traductiv-traductologică şi/sau măcar contrastiv-traductivă sau didactic-traductivă. Prin aceasta, reiterăm ideea inter-/pluri-/multidisciplinarităţii demersului traductiv ce vizează aspectul: lingvistic, didactic, sociologic, terminologic, cultural, istoric etc. În consecinţă, considerăm că în stabilirea unor referinţe de tip traductologic-traductiv privitoare la traducerea din limba rusă în spaţiul românesc, un prim reper este reprezentat de cărţile şi studiile de învăţare ale limbii ruse, studii lingvistice şi didactice, îndeobşte fiind vorba de cele care oferă o perspectivă contrastivă, interlingvistică.

Dintre acestea[1], ne vom referi la lucrarea colectivă *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă şi română* (sub redacţia Ecaterina Fodor, Solomon Vaimberg), apărută la Bucureşti, în 1983. Trebuie să subliniem că această lucrare este una de pionierat. Materialul propus de cercetători are în vedere morfologia, care este analizată într-o manieră contrastivă prin evidenţierea aspectelor interlingvistice, convergente şi divergente, dintre cele două limbi, rusă şi română. Interpretarea şi ilustrarea fenomenelor sesizate se face cu material reprezentativ pentru diferitele stiluri funcţionale ale limbii ruse literare. În descrierea acestor fenomene, se utilizează termeni şi sintagme, specifice şi studiilor traductive, de tipul: „posibilităţi de echivalare", „corespondente româneşti", „echivalente româneşti", „noncorespondenţe de tipul masculin în rusă şi feminin în româneşte", „concordanţă în gen", „asemănări de formă şi conţinut", „echivalente

[1] În literatura de specialitate rusă, se întâlnesc sintagmele conceptuale „lingvistică/gramatică/analiză confruntativă", dar şi „lingvistică/gramatică/analiză contrastivă" sau „lingvistică/gramatică/analiză comparativă". Precizăm că unii lingvişti ruşi şi români considerau, la momentul apariţiei acestor concepte, că deosebirea dintre abordarea de tip confruntativ şi cea de tip contrastiv consta în identificarea şi relevarea trăsăturilor divergente dintre două limbi, îndeosebi, în cazul analizei contrastive, iar, în cazul analizei confruntative, surprinderea trăsăturilor convergente mai ales. Însă, în studiile actuale din spaţiul rus şi românesc, nu se mai ţine seama de această delimitare conceptuală, astfel că termenii „confruntativ", „contrastiv" şi „comparativ" sunt sinonimici. În lucrarea de faţă, adoptăm viziunea recentă.

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

izomorfe în limba română", „corespondenţa masculin-neutru", „diferenţe funcţionale între nominativul românesc şi rusesc", „confluenţe semantice", „trăsături identice tipologic", „caracter structural specific", „grad de specificitate" etc.

Aspectul funcţional al acestui studiu asupra morfologiei celor două limbi se relevă şi în înregistrarea şi discutarea unor posibilităţi de echivalare a verbului rus, mai precis, a formelor sale aspectuale. Este binecunoscut caracterul complex şi alomorf al formelor verbale ruseşti, orientate aspectual (1):

> (1) *сдать экзамен* (aspect perfectiv) – *a da examen* (a da examen şi „a-l lua"; o acţiune încheiată);
> *сдавать экзамен* (aspect imperfectiv) – *a da examen* (a da examen, însemnând însă doar prezenţa la examen; o acţiune în desfăşurare, nu se cunoaşte rezultatul),

reprezentând un „sistem organizat de opoziţii morfologice cu un înalt grad de specificitate" (Fodor şi Vaimberg 1983, 281), astfel că:

> „... echivalarea aspectelor din limba rusă impune luarea în considerare a contextului larg, ca şi a unor multipli factori gramaticali şi lexicali susceptibili de a concura la exprimarea nuanţată a întregii game de valori aspectuale ruseşti" (286).

Monografia *Probleme de stilistică comparată privind limba română şi limba rusă* a lui Zacordoneţ, apărută în 2000, reprezintă un alt demers comparativ important. În capitolele acestei monografii, atenţia autorului se concentrează asupra analizei contrastive a verbelor de mişcare, a construcţiilor nominale şi verbale, a pronumelui, a suportului sintactic, avându-se în vedere texte atât din literatura rusă, cât şi din literatura română.

Redarea verbului rus de mişcare în limba română reprezintă una dintre cele mai dificile probleme traductive. Zacordoneţ examinează atent verbele de mişcare din limba rusă şi corespondentele lor din limba română, extinzând problematica şi la limba franceză, cu scopul de a surprinde specificul acestora în translatarea lor în limbilor romanice. Încă de la început, se afirmă „intoleranţa" limbii române

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

faţă de verbele de mişcare, care, de cele mai multe ori, sunt redate prin alte verbe, de genul: *a trece, a străbate, a pleca, a ajunge, a se ridica, a se înălţa* etc. (Zacordoneţ 2000, 30). Uneori, susţine Zacordoneţ, se recurge la echivalentul nominal *fugă, zbor, înot*, rezultând perifraze precum: *a ieşi în fugă, a veni în fugă, a da fuga, a pleca în zbor, a sosi în zbor, a intra în zbor, a trece înot, a se apropia înot* (vezi, în acest sens, „revelatorul verbal de semnificaţie contextuală" (RVSC), propus de R. Sârbu 2015). Pe lângă aceste două modalităţi lingvistice, cea sintetică şi cea perifrastică, se prezintă şi o altă modalitate perifrastică, prin care verbul rusesc este tradus cu gerunziul românesc (de asemenea, RVSC), asociat unui alt verb:

(2) ru. „*Выбежала* жена";
rom. „Nevastă-sa *ieşi alergând* în cerdac".

Prin modul de abordare al acestui subiect, prin exemplele traductive[2], Zacordoneţ reuşeşte să sistematizeze modalităţile de interpretare a verbelor de mişcare ale limbii ruse în limba română, oferind, astfel, traducătorilor din limba rusă un bun instrumentar.

Un alt aspect important semnalat este legat de una dintre specificităţile limbii ruse care rezidă în frecvenţa structurii nominale, spre deosebire de limba română care preferă structurile verbale:

(3) rom. „Мальчикходилтуда*заягодами, грибами*" ;
ru. „Băiatul se ducea acolo *să culeagă poame şi ciuperci*".

De asemenea, cercetătorul afirmă că limba română reclamă, deseori, cuvinte suplimentare pentru a se stabili ritmul frazei româneşti, în timp ce, în limba rusă, acestea sunt neavenite:

(4) ru. „Наступила *тишина*";
rom. „Se lasă o *tăcere adâncă*".

[2] Menţionăm faptul că Zacordoneţ apelează la traducerile realizate de M. Sadoveanu, T. Arghezi, Camil Petrescu, Otilia Cazimir, T. Muşatescu etc.

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

Construită ca studiu de stilistică comparată, lucrarea lui Zacordoneţ este o resursă semnificativă şi necesară pentru traducătorii de literatură rusă.

Menţionăm şi lucrarea lui Victor Vascenco, *Dificultăţile lexicului rus. Elemente de semantică contrastivă*, în care dintr-o perspectivă pe care autorul o denumeşte contrastivă sau aplicativă se prezintă o serie de probleme, punându-se accent pe procesul de interferenţă, pe „corespondenţă accentologică" (Vascenco 1975, 55); pe opoziţia formală a unor termeni din rusă şi română (5), pe termeni comuni cu accent diferit (6) etc.:

> (5) ru.-rom.: *teritorija-teritoriu, stadija-stadiu, premija-premiu* etc.;
> (6) rom.-ru.: *gladiatór-gladiátor*, *organizatór-organizátor*, *elevatór-elevátor*, *expeditór-ekspedítor* etc.

Cercetătorul acceptă fenomenele de sinonimie interlingvistică şi de omonimie interlingvistică monosemantică (7) şi polisemantică (8):

> (7) *bursa-bursă*, *garaj-garaj*, *parc-parc*, *vatman-vatman* etc.;
> (8) *inspiracija-inspiraţie, anketa-anchetă, idiom-idiom, komanda-comandă, anekdot-anecdotă* etc.

Vascenco (1975, 93) este preocupat şi de procesul traductiv în sine, de ceea ce numeşte „echivalare interlingvală". În acest sens, abordează problema lexicului internaţional a cărui posibilitate de echivalare variază de la „relativ uşoară" la „dificilă". Dificultatea echivalării se leagă, în opinia lui Vascenco, de o „capcană" a translatării, şi anume, de alegerea corespondentului în funcţie de *frecvenţă* (9), practic de coeficientul de utilizare al unui anumit termen:

> (9) ru. *kongress vs s''ezd*.

Este preocupat de asemenea de falsele analogii care au consecinţe traductive nefaste. Un exemplu elocvent, în acest sens, este

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

cel al „traducerii stângace”, în opinia lui Vascenco (1975, 95), a antroponimului „Ivan Groznyj” în „Ivan cel Groaznic” – antroponim care s-a şi impus, faţă de traducerea adecvată, în viziunea sa, a acestuia în Ivan cel Cumplit. În sprijinul acestei idei se aduc argumente lingvistice, culturale şi istorice. Se redă articolul de dicţionar al lui Ožegov (1973): 1. ameninţător, cumplit; „groznyj vzgljad”; 2. răzbunător, redutabil, cumplit; „groznyj mstitel”; 3. conducător nemilos, necruţător, aspru, feroce, teribil, cumplit; „groznyj pravitel”. Se aminteşte şi faptul că în aceeaşi epocă a existat în Moldova un domnitor caracterizat prin cruzime: Ioan-Vodă cel Cumplit. Argumentul final este echivalentul statornicit în limba franceză *Ivan IV le Terrible*, şi nu *horrible*. Totodată, Vascenco (1975, 96) consideră că traducătorul iniţial s-a lăsat „sedus de omofonie”.

Abundent în exemplificări traductive, acest volum îşi poate găsi o bună utilizare, putând fi perceput ca manual traductiv-aplicativ și ca manual al echivalenţelor formale de diferite grade. De asemenea, oferă un util instrument lexicografic: *Omonime ruso-române privite prin prismă lexicografică* (1975, 101-190).

În acelaşi timp, un aport însemnat în contextualizarea reflecţiei româneşti asupra învăţării limbii ruse, în confruntarea celor două limbi, precum şi în stabilirea paradigmelor traductive în limba rusă îl au şi studiile apărute în volumele omagiale sau în revistele de specialitate ca: *Romanoslavica*, *Probleme de filologie slavă*, *Filologie rusă*, dar şi *Contribuţii lingvistice*, *Studii de lingvistică*, *Lexicologie didactică, Lexicologie şi semantică*, *Studii şi cercetări lingvistice, Analele filologice ale universităţilor* etc. (vezi Anexa 1). Considerăm că aceste studii sunt esenţiale, mai ales în contextul în care nu există multe manuale care să prezinte învăţarea limbii ruse prin prisma limbii române şi a traducerii. O menţiune aparte, în sensul acesta, trebuie făcută cu privire la manualele concepute de cercetătorii din diferitele centre universitare din România (Haivas 1976, Heinrich 1976, Fodor şi Tudor 1978, Bucă şi Cernicova 1980, Evseev *et alii* 1982, Chirilă 1989, Chirilă 2002, Andrei 2000, Andrei 2008 ș.a.).

Pe lângă aceste studii, demne de amintit sunt şi lucrările de doctorat, care fie au o abordare contrastivă, fie una traductologică (Zaharescu 2003, Leah 2005, Lazăr 2005, Misirianţu 2005, Luiza Olteanu 2007, Ţaran 2007, Shirayeva 2014 ș.a.).

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

Trebuie să precizăm că, luând în considerare o serie de idei emise în studiile succint prezentate sau amintite, principalele dificultăţi întâmpinate de români în achiziţia limbii ruse și, ca urmare, în actul traductiv se leagă de faptul că:

- limba rusă este profund sintetică, pe când limba română este analitică;
- prefixarea în limba rusă se face pe o scară foarte largă în comparaţie cu limba română, ceea ce afectează profund semantica;
- există problema verbelor de mişcare, a aspectului verbal;
- flexiunea nominală este variată;
- diminutivarea este specifică aproape oricărui substantiv, adjectiv sau adverb;
- pronumele personale sunt într-un număr foarte mare într-un text, în timp ce în limba română e nevoie de substantiv, mai ales în traducerea lor;
- există o cantitate importantă de componente-*realia* etc.

Deşi această spicuire a dificultăţilor vizează planul (inter- şi intra-) lingvistic, nu înseamnă că acestea se pot eluda sau depăşi cu uşurinţă la nivel traductiv.

După discuţia pe marginea acestor studii adiacente traductologiei, ne aplecăm asupra unor studii traductologice sau traductiv-aplicative din spaţiul românesc ce privesc transpunerea în limba rusă.

La baza cărţii *Теория художественного перевода* [Teoria traducerii artistice] (2000 [1995]) de Moldovan stă un curs special de teoria şi practica traducerii, adresat studenţilor de la limba rusă. Autorul se orientează, cu predilecţie, spre formarea şi dezvoltarea unor deprinderi şi capacităţi de translatare a textului rus în limba română, precum şi spre punerea în lumină a unor vederi traductologice din spaţiul rus. De menţionat că această carte este rodul unor preocupări ştiinţifice care au durat mai mulţi ani. Din expunerea teoretică privitoare la ideile şi la paradigmele specifice climatului traductologic rus, reiese că Moldovan este adeptul traducerii comunicative şi pragmatice promovate de Komissarov, apreciind valenţele traductiv-comunicaţionale, precum şi nevoia de valorificare a semnificaţiei pragmatice din textul-sursă. După discutarea şi exemplificarea tipurilor şi procedeelor de traducere, autorul reuşeşte să abordeze şi să

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

ilustreze aspecte dificile ale procesului de traducere din limba rusă, cum sunt: traducerea aspectului verbal, a participiilor şi gerunziilor, dar mai ales a unităţilor frazeologice, a proverbelor şi zicătorilor, a componentelor-*realia*. Cartea conţine şi un glosar alcătuit din 62 de termeni traductologici.

Cărţile Elenei Loghinovschi sunt, de asemenea, un reper în identificarea reflecţiilor asupra traducerii din şi în limba rusă. Autoarea se remarcă prin prisma cunoaşterii temeinice a celor două limbi şi culturi. Acest fapt şi producţiile sale ştiinţifice o recomandă ca exeget în materie de istorie şi critică literară, dar şi ca un fin observator al procesului şi rezultatului traductiv.

Ideile emise de autoare în studiul *Eminescu în limba lui Puşkin* (1987) vin în ajutorul traducătorilor atât prin scoaterea în relief a problemelor esenţiale ale traducerii artistice, cât şi prin surprinderea şi (de)construirea actului traductiv în privinţa translatării versului eminescian în limba rusă.

În *Cuvânt înainte* autoarea lămureşte rolul şi scopul traducerii şi al traducătorului, precum şi rolul criticului de traducere:

> „... traducerea se adresează însă nu celor care posedă limba respectivă, ci acelora care nu o posedă şi totuşi vor să cunoască poezia scrisă în această limbă. Rolul traducătorului este deci să mijlocească această relaţie. Rolul criticului este să spună dacă a reuşit" (Loghinovschi 1987, 7).

- *Introducerea* poate constitui un studiu de sine-stătător în care se surprind aspecte diverse ale teoriei traducerii literare/poetice, de pildă:
- textul tradus „pentru a fi artistic, perfect, trebuie să reprezinte aceeaşi totalitate dinamică a elementelor structurate, aceeaşi unitate organică între planul expresiei şi planul semnificaţiei", iar, ca finalitate, textul tradus este „o reexprimare artistică a originalului, făurirea unei noi unităţi structurale realizate din transferul, «strămutarea» într-un alt limbaj poetic, a unei unităţi existente în original" (28);
- interferenţele lexico-semantice multiple conduc spre „capcane şi recife care îl pândesc pe traducător,

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

determindu-l să facă greşeli grave sau, ferindu-se de ele, să se rezume la un vocabular plat şi inexpresiv, limitat aproape de fondul de bază al limbii-ţintă" (19);

- „poezia rusă şi română se aseamănă prin sistemul de versificaţie, silabo-tonic în ambele cazuri, şi ocupând o poziţie intermediară între versul englez, cu o relativă libertate a accentului metric, şi cel german, bazat pe o mare exactitate a reproducerii schemei metrice" (17).

În alt loc, se susţine că este nevoie de „situarea textului în context", ceea ce înseamnă „cunoaşterea de către traducător a întregii opere a autorului respectiv, a sistemului ei imagistic şi filosofic, precum şi a legităţilor de bază ale structurării textului, proprii operei sale" (31). Mai departe se afirmă că „desigur, nu cunoaşterea teoretică a legităţilor amintite, ci intuiţia şi talentul traducătorului decid reuşita operei de transpunere în altă limbă a unui text artistic" (31). Aceste citate converg spre conturarea „crezului traductiv"[3] al acestei autoare. La toate acestea, adaugăm şi opinia poetului şi traducătorului rus Kornei Ciukovski, conform căruia „performanţa" traductivă se atinge când traducătorul este concomitent cititor, poet şi exeget (Ciukovski, *apud* Loghinovschi 1987, 21).

Tot pe filieră comunicativă se înscrie şi studiul lui E. Iordache, în concepţia căruia traducerea este văzută ca un vehicul educativ-cultural şi, deci, ca un mod de comunicare. Experienţa sa profesional-ştiinţifică este dublată de cea traductivă, întrucât a tradus mult din literatura rusă clasică şi contemporană. Actul traductiv, în concepţia lui Iordache, are trei funcţii. Este un *act de cunoaştere,* un *act de mediere a cunoaşterii* şi un *act valorizator* (2003, 63).

Discursul semiotic aplicat la traducere, adoptat de Iordache, are un caracter integrator, valorificator al perspectivelor lingvistice şi stilistice, mai ales în privinţa poemului, privit, în acest studiu, ca text funcţional-comunicativ, aflat sub semnul transcendentului. Actul traductiv, perceput ca „traseu *comunicativ* traducţional" (s.n.), este supus „ipotezei sincerităţii" şi a „încrederii" (Iordache 2003, 106). Traseul modelat de cercetător se bazează pe două axe principale: pe

[3] Sintagmă preluată de la Lungu-Badea 2015 [2013].

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

(re)interpretarea traducţională intensională şi *pe cea extensională*, relevate prin mecanismul compoziţional-textualizant, prin recentrarea universului de discurs, prin (dez)ambiguizarea topicului, prin intertext etc. „Mecanismul textualizant", spre exemplu, este de factură auctorială, de aceea, traducătorul se află în dificultate în momentul recuperării şi desluşirii acestuia, iar, ca urmare, efortul cognitiv şi traductiv este maximal.

În aceeaşi lucrare, putem urmări momentele procesului traducţional-artistic, propuse de traducătorul ieşean, în tălmăcirea versurilor blokiene *Ne-ntâlneam amândoi pe-nserate....* Sprijindu-se pe observaţii de natură semantică, fonologică, prozodică, culturologică şi depăşind unele prejudecăţi şi idei preconcepute despre poetul rus, E. Iordache retraduce cu intuiţie şi pricepere versurile blokiene. Specialistul ieşean oferă diverse soluţii de transpunere a acestora, argumentând de fiecare dată alegerea făcută.

În încercarea de redare a microclimatului traductiv specific, E. Iordache propune următorul model de traseu traductiv, jalonat astfel:

- lectura comprehensivă a textului-sursă;
- stabilierea temei sau a temelor poemului, a cuvintelor-cheie;
- evitarea relevării întregii substanţe a poemului;
- stabilirea versului potrivit dintr-o serie de variante şi de posibilităţi verificate;
- efectuarea unui complex de operaţii de interpretare extensională;
- reinterpretarea mesajului;
- păstrarea „peisajului";
- păstrarea rimei originalului şi a paralelismelor etc.

Sintetizând, acest studiu se înscrie în critica traducerilor poetice împletită cu critica de manieră stilistico-semantică, fapt ce oferă diverse instrumente pentru demascarea neprobităţii şi injusteţii unor transpuneri neizbutite, ratate. Unele dintre aceste nereuşite şi „deraieri" traductive sunt explicate şi refăcute minuţios de Iordache, pe baza atât a cunoştinţelor sale practic-traductive, cât şi pe cunoaşterea şi pe desluşirea unor contexte literar-poetice sau de altă natură.

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

Practica traductivă a dovedit că există încă o sumedenie de inadvertenţe/denaturări traductive sau de traduceri eronate (Olteanu 2009; Olteanu 2015). Cu o „paletă traductivă”[4] de peste 40 de titluri din limba rusă, cercetătoarea şi traducătoarea Antoaneta Olteanu (2015) emendează asemenea inadecvări, ceea ce îi oferă ocazia de a crea un „decalog al antitraducătorului”. Oferim o mostră din acest decalog al măsurilor „antitraductive”:

> „1. Să nu ai alţi dumnezei în afară de Mine. Cred că antitraducătorii chiar nu au nici un dumnezeu, aşa că aici nu este nici un pericol. Sau, aşa cum spuneam mai sus, antitraducătorul este (Dumne)zeul suprem, atotputernic, de aceea se poartă cu textul aşa cum am văzut. Există numeroase situaţii în care au fost introduse în textul românesc cuvinte suplimentare, pentru a nuanţa (la nesfârşit) cuvintele originale, deşi ne puteam descurca bine şi fără ele” (2015, 218);

sau, din alt loc, la a şasea „poruncă”:

> „6. Să nu ucizi. Dar masacrarea textului cum se numeşte? Traducerea analizată conţine nenumărate mostre de greşeli elementare (*zapisat'*, «a înregistra», tradus cu *a scrie*), lipsă de consecvenţă (*truba*, conductă – e vorba de celebra şi actuala conductă prin care trece, spre Europa, gazul rusesc – este tradusă ba prin *ţeavă*, ba prin *trompetă*!)” (221).

Probabil, aceste erori sau distorsiuni se pot încadra la fenomenul denumit, ironic, de Nabokov (2006, 250) „daltonism lingvistic” sau îl putem numi chiar „daltonism traductiv”. În acelaşi studiu, Nabokov atrage atenţia şi asupra faptului că prejudecăţile publicului-ţintă pot afecta profund actul traductiv, contribuind, în concepţia sa, la apariţia „celui mai grav tip de degenerare”, o formă încadrabilă „determinismului socio-traductologic” (Lungu Badea 2015 [2013]). Prin urmare, în procesul traducerii trebuie să se aibă în vedere

[4] Sintagmă preluată de la Lungu-Badea 2015 [2013].

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

trei spaţii: spaţiul traductiv, intratraductiv şi extratraductiv, fără a se favoriza niciunul dintre acestea în cazul unui demers traductiv „ideal”.

În altă ordine de idei, traducerile literare din limba rusă în limba română sunt covârşitoare, deopotrivă cantitativ şi calitativ, ceea ce arată, într-o anumită măsură, şi ospitalitatea limbii române. Agora traductivă este, aşadar, deosebit de largă şi de încăpătoare, asigurându-se un flux decelabil în perioade mai mult sau mai puţin productive. Spre exemplu, în anii ’50 se traducea mult din literatura contemporană sovietică (versiunea în limba rusă), chiar mai mult, până în anii ’60, nu au existat traduceri din alte literaturi (Ionescu 1981, 36). Un lucru cert este că s-a tradus enorm de mult, o dovedeşte bibliografia întocmită de Florentina Marin şi Antoaneta Olteanu (2011), în care sunt înregistrate 1470 de titluri ruseşti. Cu privire la calităţile traducătorului de literatură, se militează pentru concentrare maximală aspura actului traductiv, prin perceperea nuanţelor, prin cizelarea textuală, prin înţelegerea sugestiilor culturale, avându-se, până la urmă, în vedere tot ceea ce poate asigura un „maximum artistic-literar” şi prin aceasta şi un „maximum traductiv.” Poetul şi traducătorul rus Evgheni Vinokurov (*Secolul XX*) susţinea că în desăvârşirea actului poetic traductiv „un bun traducător este acela care simte peste ceea ce se poate trece şi ceea ce este esenţial într-adevăr. Acest simţ de orientare este, după părerea sa, principala calitate a unui traducător.”

Remarcăm că traducătorii, în genere, nu sunt interesaţi să explice filtrele proprii prin care textul original trece pentru a fi recreat în limba-ţintă. De aceea, observaţiile şi comentariile traductive sunt sporadice, întâlnite eventual la recenzenţi. Bunăoară, Şoptereanu (2008, 303) scrie:

> „Transpunerea unui text literar dintr-o limbă într-alta presupune un demers complex şi exigent, fapt recunoscut de către toţi cei ce doresc să se iniţeze în arta traducerii. Gradul de complexitate şi de dificultate diferă în funcţie de natura textului. Şi, trebuie să precizăm de la bun început că textul *Frumoasei rusoaice* nu este unul deloc uşor. Povestea Irinei e reconstituită ca un joc de puzzle, schizoid, fragmentar şi haotic, la persoana întâi, asemenea unui flux al conştiinţei. În aceasta a şi constat, de altfel, dificultatea traducerii (…)”;

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

susţinând mai departe că traducătoarea:

> „Antoaneta Olteanu i-a făcut faţă cu brio, reuşind să surprindă întreaga complexitate şi subtilitate a registrului din care se compune ţesătura originalului, identificând în limba receptoare cele mai potrivite echivalente, atât în ceea ce priveşte detaliile lexicale şi stilistice, cât şi structura de ansamblu a frazelor, a specificului sintactico-semantic al întregii naraţiuni. (…) Senzaţia pe care o încerci la lectura romanului este aceea că avem în faţă nu o traducere, ci o operă scrisă direct în limba română. E şi cea mai înaltă apreciere, cred, ce se poate face unei traduceri reuşite".

În opinia noastră, studiile prezentate, traductive şi non-traductive, pot contribui la modelarea şi perfecţionarea actului de traducere. De vreme ce actul traductiv a fost privit, în general, ca un stimul socio-cultural şi educativ, considerăm că şi îndelungata şi ampla activitate traductivă a traducătorilor români de limbă rusă a contribuit şi contribuie la evidenţierea relaţiilor interculturale dintre cele două societăţi, româneşti şi ruseşti, la îmbogăţirea şi particularizarea acestor culturi, aflate în contact, precum şi la corelarea acestora la spaţiul occidental.

Demersul nostru (non-)traductologic incipient trebuie, însă, îmbunătăţit prin valorizarea întregului context traductiv din spaţiul românesc în ceea ce priveşte limba rusă. Totodată, ni se pare utilă şi o înregistrare a definiţiilor termenilor (cvasi-)traductologici în accepţia traducătorilor şi non-traducătorilor prezentaţi, ca mod de reflectare a demersurilor traductive întreprinse, puse în acţiune, dar şi ca mod de reflectare a „ideologiei" traductive din limba rusă în limba română. Recuperarea ideilor teoretice şi practice într-o formă sistematizată poate conduce spre crearea unui instrument nomenclator, însoţit de soluţii practice.

În ultimă instanţă, în studiile amintite, nu se vădeşte în mod obligatoriu aderenţa la o anumită concepţie traductologică, cât mai ales efortul cercetătorilor de a stabili unele măsuri şi soluţii traductive/traducţionale, cu capacitate de orientare în transpunerea textului rus în limba română, fără a fi neapărat axiomatice, atâta timp

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

cât se respectă şi se asumă postulatul conceptual sau arhiconceptul traductologic – „traductibilitate”.

Referinţe bibliografice

Andrei, Maria. *Aspecte teoretice şi aplicate ale lexicului rus*. Timişoara: Brumar, 2000.

Andrei, Maria. *Probleme de sintaxa limbii ruse. Tipuri de relaţii sintactice între subiect şi predicat în propoziţia bimembră*. Timişoara: Mirton, 2008.

Bucă, Marin, Cernicova, Galina. *Gramatica practică a limbii ruse.* Bucureşti: EŞE, 1980.

Chirilă, F. *Limba şi cultura rusă*. Bucureşti: EDP, 2002.

Chirilă, F. *Prelegeri de limbă şi literatură rusă*. Bucureşti: EUB, 1989.

Evseev, Ivan *et alii*. *Limba rusă contemporană*. Bucureşti: EDP, 1982.

Fodor, Ecaterina, Tudor, Ortansa. *Gramatica limbii ruse*. Bucureşti: EDP, 1978.

Fodor, Ecaterina, Vaimberg, S. (red. resp.). *Elemente de gramatică confruntativă a limbilor rusă şi română*. Bucureşti: TUB, 1983.

Haivas, Gabriela. *Limba rusă contemporană*. *Sintaxă*. Timişoara: TUT, 1976.

Heinrich, A. *Istoria literaturii ruse. Secolul al XVIII-lea*. Timişoara: TUT, 1976.

Ionescu, Gelu. *Orizontul traducerii*. Bucureşti: Univers, 1981.

Iordache, Emil. *Semiotica traducerii poetice*. Ediția a II-a. Iaşi: Junimea, 2003 [1994].

Lazăr, Valeria Elena. *Sintaxa sintagmei. O perspectivă integratoare (în limbile rusă şi română)*. Cond. şt. prof. univ. dr. Onufrie Vinţeler. Rezumatul tezei. Cluj-Napoca, 2005.

Leah, Claudia. *Elementul slav în sistemul sinonimic al limbii române*. Cond. şt. prof. univ. dr. Onufrie Vinţeler. Rezumatul tezei. Cluj-Napoca, 2005.

Loghinovski, Elena. *Eminescu în limba lui Puşkin*. Iaşi: [Junimea], 1987.

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

Lungu-Badea, Georgiana. *Idei şi metaidei traductive româneşti (secolele al XVI-lea – al XXI-lea)*. Ed. a II-a, rev. şi adăug. Timişoara: EUV, 2015 [2013].

Marin, Florentina, Olteanu, Antoaneta. „Literatura rusă". In: C. Geambaşu (coord.). *Bibliografia traducerilor din literaturile slave (1945-2011)*. Bucureşti: EUB, 2011: 109-251.

Misirianţu, Sanda Felicia. *Topica în limbile rusă şi română*. Cond. şt. prof. univ. dr. Onufrie Vinţeler. Rezumatul tezei. Cluj-Napoca, 2005.

Moldovan, Valentin *Теория художественного перевода*. Timişoara: Eurostampa, 2000 [1995].

Nabokov, Vladimir „Arta traducerii". In: *Cursuri de literatura rusă*. Traducere de Cristina Rădulescu. Bucureşti: Thalia, 2006: 249-255.

Olteanu, Antoaneta. „Câteva consideraţii despre traducerile din limba rusă". In: Georgiana Lungu-Badea (coord.). *Cercetarea traductologică în România. Direcţii, teme, perspective*. Timișoara: EUV, 2015: 56-57.

Olteanu, Antoaneta. „Decalogul antitraducătorului, sau cum să faci o traducere proastă a unei cărţi bune". *Romanslavica*, XLV, 2009: 217-227.

Olteanu, Luiza Maria. *Terminologia NATO în limbile rusă, engleză şi română*. Cond. şt. prof. univ. dr. Dorin Gămulescu. Rezumatul tezei. Bucureşti, 2007.

Ožegov, S. I. *Slovar' russkogo jazyka*. 10-e izd. Moskva: Sovetskaja enciclopedia, 1973.

Sârbu, Richard „Selectivitatea sinonimică şi constrângerile lexicale în traducere". In: Georgiana Lungu-Badea (coord.). *Cercetarea traductologică în România. Direcţii, teme, perspective*. Timișoara: EUV, 2015: 8-10.

Shirayeva, Valentina. *Revalorizarea teoriei iniţiale a traducerii ruse în contextul traductologic modern. A Fedorov „Bazele teoriei generale a traducerii (probleme lingvistice)": o privire contemporană asupra conceptelor fundamentale*. Cond. şt. prof. univ. dr. Georgiana Lungu-Badea. Teza de doctorat. Timişoara, 2014.

Şoptereanu, Virgil „*Frumoasa rusoaică* de Viktor Erofeev în traducere românească (traducere din limba rusă, note şi

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

postfaţă de Antoaneta Olteanu, Paralela 45, Piteşti, 2006, 407 p.)". *Romanoslavica*, XLIII, 2008: 302-303.

Ţaran, Maţa. *Numerale şi cuvinte cu valoare numerică în structura expresiilor frazeologice din limbile rusă şi sârbă*. Cond. şt. prof. univ. dr. Ivan Evseev. Teza de doctorat. Timişoara, 2007.

Vascenco, Victor. *Dificultăţi ale lexicului rus. Elemente de semantică contrastivă*. Bucureşti: Ştiinţifică, 1975.

Zacordoneţ, Al. *Probleme de stilistică comparată privind limba română şi limba rusă*. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2000.

Zaharescu, Dorina. *Sintaxa proverbelor în limbile engleză, română şi rusă*. Cond. şt. prof. univ. dr. Onufrie Vinţeler. Rezumatul tezei. Cluj-Napoca, 2003.

***Anexa 1*: Articole şi studii contrastiv-aplicative sau traductive ale colectivului universitar timişorean, apărute în volume omagiale sau reviste de specialitate (selectiv)**

Numele autorului	**Titlul articolului**	**Referinţe articol**
Maria Andrei	*Câteva consideraţii asupra unor traduceri în limba rusă ale poeziei* ***Revedere*** *de Mihai Eminescu*	*In Honorem Magistri Onufrie Vinteler*. Cluj-Napoca: Napoca Star, 2011: 63-67
	Slovo ruka/mână v russkich i rumynskich frazeologičeskich sočetanijach	*International conference on vocational and adult education*. Ungaria: University of Szeged, 2013: 347-360
	Slovo golova v russkich i rumynskich frazeologičeskich sočetanijach	*Czlowiek. Swiadomosc. Komunikacja. Internet*. Polska: Warszawa, 2012: 892- 899
Cezar Apreotesei	*Mihail Sadoveanu şi literatura rusă*	SB, XI, 1960, nr. 11: 44-48

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

	Despre unele influenţe sintactice ruseşti asupra limbii române actuale	*Culegere de studii*. Bucureşti, 1961: 226-235
	Premise la un studiu asupra influenţei limbii ruse în limba română modernă în etapa actuală	SB, XIII, 1962, nr. 10: 73-79
	Eminescu şi Puşkin	SLLM, 1987: 1-8
	Puşkin, Eminescu şi folcloristica lui Vuk Karadžić	Rsl, XXVI, 1989: 205-214
Daniela Gheltofan	*Antonimele interfrazematice simetrice „a trăi bine – a trăi rău/жить (прожить) хорошо – жить (прожить) плохо”*	*Filologie rusă XXIX*, 3 (2), EUB, 2013: 175-186
	Ein Übersetzer russischer Literatur ins Rumänische – EMIL IORDACHE	Magda Jeanrenaud, Julia Richter, Larisa Schippel (eds.). *„Traducerile au de cuget să îmblînzească obiceiurile …“. Rumänische Übersetzungsgeschichte – Prozesse. Produkte. Akteure*. Berlin-Iaşi: Frank & Timme – Ed. Universităţii „Al. I. Cuza”, 2014: 321-328
	Observaţii asupra izoformanţilor şi idioformanţilor antonimici ai limbilor rusă şi română (în colab.)	*Epoca marilor deschideri: Rolul limbilor şi al literaturilor în societatea pluralistă*. Chişinău: CEP USM, 2015: 63-69
	Food for Thought – Thought for food: A Romanian-Russian Corpus	*Language in Use*, Loredana Pungă (ed.). *Metaphors in Non-*

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

	of Metaphors Based on Culinary Terms	*Literary Contexts*. UK: Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 2016: 91-108
Gabriela Haivas	*Redarea modului acţiunii verbale în limbile rusă şi română*	AUT, XVI, 1978: 181-186
Bujorel Ispas	*Nekotorye aspekty prepodavanija bezličnych konstrukcij russkogo jazyka rumynskim studentam* (în colab.)	*Materialy VIII-IX MSPRJ*, 287-294
	Tipurile de polisemie regulată a substantivelor – denumiri de plante în limbile rusă şi română (în colab.)	AUT, XV, 1977: 155-15
	Interferenţe semantice ale grupului „nume de persoane" cu alte grupuri în limbile rusă şi română	*Contribuţii lingvistice*, 1984: 31-38
	Metafora zoomorfă în limbile rusă şi română	*Contribuţii lingvistice*, 1985: 30-42
	Modele metonimice iterative în structura semantică a denumirilor părţilor corpului omenesc în limbile rusă şi română	AUT, XXIII, 1985: 37-43
Ametista Ivaniuc	*Structura expresiilor frazeologice în limbile rusă şi română* (rez. tezei de doctorat)	Timişoara: TUT, 1979
Maria Király	*Observaţii privitoare la structura seriilor sinonimice substantivale în limbile rusă şi română*	AUT, XI, 1973: 79-94
	Sinonimia substantivelor în limbile rusă şi română	Timişoara: TUT, 1974

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

	(rezumatul tezei de doctorat)	
	Echivalente româneşti ale prefixelor verbale din limba rusă	*F XX Lingv.*, 107-111
	Particularităţi ale structurii seriilor sinonimice în limbile rusă şi română	*F XXV Lingv.*, 127-132
	Cuvinte de origine romanică în limba rusă şi reflectarea lor în dicţionarele bilingve ruso-române	AUT, XXIII, 1985: 11-20
	Genul comun al substantivelor în limbile rusă şi română	*Contribuţii lingvistice*, 1985: 84-93
	Structura semantică a unor serii sinonimice substantivale în limbile rusă şi română	*Contribuţii lingvistice*, 1986: 64-67
Valentin Moldovan	*Tipurile de polisemie regulată a substantivelor – denumiri de plante în limbile rusă şi română* (în colab.)	AUT, XV, 1977: 155-158
	Semantičeskaja struktura imen suščestvitel'nych v učebnikach russkogo jazyka dlja rumynskichučaščichsja (în colab.)	SLLS, 1986: 279-288
	Expresii frazeologice în dicţionarele bilingve ruso-române	PFR, III, 1994: 47-56
	Probleme gramaticale ale traducerii din limba rusă în limba română.	PFS, V, 1997: 91-96

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

	Aspectele verbale	
	Echivalenţe frazeologice în traducerile româneşti ale prozei literare ruse	SCL, nr. 2, *Omagiu lui Gheorghe Mihăilă, la a 70-a aniversare*, 2000 (2003): 377-382
Pavel Rozkoš	*Poezia lui Lucian Blaga „Gorunul" în câteva versiuni slave*	SLLM, 1988: 135-142
	Mihai Eminescu în câteva versiuni slave (Pe marginea poeziei „Dintre sute de catarge")	SLLM, 1987: 102-113
	Aspecte privind unele traduceri ale „Luceafărului" eminescian în câteva limbi slave contemporane	SLLM, 1990: 77-88
Richard Sârbu	*Repere ale analizei contrastive orientate uni- şi bidirecţional*	AUT, 2010: 272-285
	Modele derivative antonimice	SCL, XXXIII, 1982, nr. 3: 225-238
	Strukturnye mež'jazykovye schodstva i različija	Volum omagial *Un om, un simbol*, 553-563
Vasile Simionese	*Studiu comparativ privind raportul atributiv în limbile rusă şi română*	AUT, IX, 1973: 199-204
	Termenii de înrudire în limbile rusă şi română	SLLM, 1980: 37-54
Maţa Ţaran Andreici	*Translation of Phrasemes. Equivalence and non-Equivalence*	*Professional Commnunication and Translation Studies*, 9, 2016: 153-166
	Traducerea frazeologismelor, a proverbelor şi a zicătorilor	*Dialogul slaviştilor la începutul secolului al XXI-lea*, Anul IV, nr. 1, 2014: 422-429. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință

BDD-V4229 © 2017 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)

Traducerea numelor proprii	*Dialogul slaviştilor la începutul secolului al XXI-lea*. Cluj-Napoca, 2015
Observaţii asupra izoformanţilor şi idioformanţilor antonimici ai limbilor rusă şi română (în colab.)	*Epoca marilor deschideri: Rolul limbilor şi al literaturilor în societatea pluralistă*. Chişinău: CEP USM, 2015: 63-69
Probleme ale traducerii terminologiei științifice	Rsl, XL, nr. 4, 2014, Bucureşti

Notiță biobibliografică

Daniela GHELTOFAN – lector universitar doctor, predă lexicologia limbii ruse, terminologia rusă, teoria şi practica traducerii. A participat cu comunicări la peste 20 de conferinţe şi colocvii naţionale şi internaţionale, a publicat o carte de autor (*Antonimia. O abordare sistemică şi extrasistemică*. Craiova: Universitaria, 2014), a publicat peste 20 de articole în reviste de specialitate din ţară şi străinătate, a fost membru în colectivul de redacţie al unei reviste de specialitate (*Probleme de filologie slavă*). Este membru în societăţi ştiinţifice naţionale: Asociaţia Slaviştilor din România, Asociaţia ISTTRAROM.

BDD-V4229 © 2017 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-24 02:02:23 UTC)